

Eksjö kommuns riktlinjer mot våld i nära relationer inklusive hedersrelaterat våld och förtryck

Antagen av kommunstyrelsen 2021-08-31

Innehåll

Inledning.....	4
Syfte.....	4
Mål.....	4
Målgrupp.....	4
Definitioner och begrepp.....	4
Våld i nära relationer.....	5
Hedersrelaterat våld och förtryck	5
Våldets uttryck.....	5
Barn som far illa	5
Intersektionalitet.....	6
Omvärldsbevakning.....	6
Mänskliga rättigheter.....	6
Agenda 2030	6
Istanbulkonventionen.....	7
Nationella folkhälsomål.....	7
Nationell strategi	7
Länsstyrelsen i region Jönköpings län.....	7
Diskrimineringslagen (SFS 2008:567)	7
Barnkonventionen (2018:1197).....	8
Föräldrabalken (SFS 1949:381)	8
Kommunens övergripande ansvar.....	8
Sociala sektorn.....	8
Individ och familjeomsorg.....	8
Äldreomsorg och hälso- och sjukvård	9
Barn- och utbildningssektorn.....	9
Förskola och skola	9
Elevhälsa.....	9
Samhällsbyggnadssektorn och Tillväxt- och utvecklingssektorn	10
Kommunledningskontoret.....	10
HR- avdelningen	10
Samverkan	10
Samverkan och kommunikation våld i nära relationer	10
Åtgärder och uppföljning.....	10

Bilaga 1	11
Definition Hedersrelaterat våld och förtryck	11
Bilaga 2	12
Definition av särskilt sårbara/ utsatta grupper	12
Bilaga 3	15
Strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer 2020– 2026	15
Bilaga 4	16
Samverkansplan mot våld i nära relationer.....	16

Inledning

Våld i nära relationer är ett stort samhälls- och folkhälsoproblem som medför både akuta och långsiktiga individuella konsekvenser. Det innebär dessutom stora ekonomiska kostnader för både individ och samhälle och det är ett hinder för den fortsatta utvecklingen för jämställdhet. Kommunerna har ett lagstadgat ansvar att arbeta förebyggande och med skydd och stöd för våldsutsatta samt våldsutövare. Arbete mot Våld i nära relationer är även en del av kommunens folkhälsofrämjande arbete.

Syfte

Riktlinjerna mot våld i nära relationer inklusive hedersrelaterat våld och förtryck ska bidra till Eksjö kommuns vision som beskriver den utveckling som önskas utifrån tre fokusområden

- den hållbara kommunen, en kommun där alla känner att grundläggande mänskliga rättigheter uppfylls.
- den nära kommunen, ett tolerant och jämlikt samhälle med närhet mellan människor, delaktighet och trygghet i alla miljöer.
- den aktiva kommunen, en kommun där det ska skapas möjligheter för en aktiv och meningsfull fritid.

Mål

- Våld i nära relationer, vilket även inkluderar hedersrelaterat våld och förtryck¹, ska förebyggas i Eksjö kommun.
- Alla som är utsatta eller riskerar att utsättas samt utövare ska få ett professionellt bemötande samt stöd och hjälp.

Målgrupp

Riktlinjen omfattar

- Personer som utsätts för våld av närstående
- Barn som lever med våld i nära relationer
- Personer som utövar våld mot närstående

Särskilt sårbara grupper/ särskild utsatthet² till exempel barn, äldre, personer med funktionsnedsättning, personer med missbruk och personer som lever i en hederskontext ska alltid särskilt beaktas. Barn som är eller har varit utsatta för eller bevittnat våld (sett och/ eller hört) eller andra övergrepp av eller mot närstående, är offer för brott och i särskilt behov av stöd, hjälp, trygghet och säkerhet. Från år 2020 är barnkonventionen lag i Sverige, vilket kräver anpassning av alla verksamheter och ett tydligt barnperspektiv där barnets röst, delaktighet och vilja synliggörs.

Definitioner och begrepp

*”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmar eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill”.*³

¹ Definition av hedersrelaterat våld och förtryck. Se bilaga 1.

² Särskilt sårbara grupper/ särskild utsatthet är exempelvis kvinnor över 65 år, personer med funktionsnedsättning, kvinnor med missbruksproblematik, heder och prostitution. Se bilaga 2.

³ Per Isdal, Meningen med våld, 2001.

Våld i nära relationer

Inom området våld finns flera olika begrepp att använda sig av. De begrepp som används i denna riktlinje är våld i nära relationer, vilket inkluderar hedersrelaterat våld och förtryck. Riktlinjen ska inte särskilja någon utifrån kön och begreppet mäns våld mot kvinnor används därmed inte specifikt i riktlinjen. Våld i nära relationer är inte könsspecifikt utan kan innebära till exempel våld i ett samkönat förhållande.

Definition av våld och utsatthet i nära relationer kan ta sig många olika uttryck. Det kan handla om grovt våld och sexuella övergrepp men också om handlingar som enligt rådande lagstiftning inte definieras som brott men som ändå kan ingå i ett mönster av utsatthet. Exempel på det är verbala sexistiska kränkningar, isolering från familj, vänner och omgivning, ekonomiskt utnyttjande eller känslomässig utpressning. Eftersom våldet vanligen äger rum inom hemmets väggar blir det sällan uppmärksammat av utomstående.⁴

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck – kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är central och utmärker sig genom sitt kollektiva uttryck. Det innebär att det kan finnas våldsutövare av båda könen och att offren kan vara kvinnor och män samt pojkar och flickor. Hedersrelaterat våld och förtryck handlar i många fall om hot som begränsar en ung persons handlingsutrymme eller rätt att välja partner.

Att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck är ett långsiktigt arbete som handlar om att förebygga all form av diskriminering och förtryck. Det är ett gemensamt ansvar för alla medarbetare att stå upp för de mänskliga rättigheterna i sitt arbete och i möten med kommuninvånare. Se vidare bilaga 1.

Våldets uttryck

Våldet finns i flera former och kan ta sig olika uttryck:

- **Fysiskt våld** kan innebära att förövaren biter, river, drar i håret, bränner, skakar eller knuffar. Det kan också bestå av örfilar, knytnävsslag, slag med tillhyggen, knivstick, sparkar och stryptag.
- **Psykiskt våld** kan handla om hot, kontroll samt kränkande och nedsättande ord.
- **Sexuellt våld** kan innebära olika former av sexuellt påtvingade handlingar och våldtäkt.
- **Materiellt våld** kan innebära att förstöra inredning, dagböcker, foton med mera.
- **Ekonomiskt våld** kan innebära att tvingas skriva under handlingar och att inte förfoga över sin egen ekonomi.
- **Försummelse** avser individer som är beroende av andra personer för vård och omsorg i vardagen som kan utsättas för vanvård eller försummelse. Det kan vara undanhållande av medicin, mat eller bli lämnad utan tillsyn med mera.
- **Eftervåld** vid separation eller skilsmässa eskalerar eller inleds någon typ av våld som följd av att förövaren förlorar sin makt och kontroll. Hen gör desperata handlingar för att kunna behålla makten/kontrollen över partnern, barnen och ekonomin.

Barn som far illa

Barn som utsätts för skadlig behandling som utgörs av alla former av fysisk eller psykisk misshandel inklusive sexuella övergrepp, fysisk eller psykisk försummelse, kommersiellt eller

⁴ Vad är våld i nära relationer? - Kunskapsguiden.se

annat utnyttjande, som leder till eller kan antas skada barnets hälsa, utveckling eller överlevnad. Som skadlig behandling räknas även att barnet stadigvarande vistas i en miljö som innebär eller kan innebära risk för dess hälsa, utveckling eller överlevnad, fysiskt eller psykiskt. Att barnet ser, hör eller på annat sätt förnimmer att våld förekommer i dess närmiljö är också barnmisshandel och kan sätta spår hos barnet på samma sätt som om det utsätts för direkt våld eller kränkningar. SOU 2001:72. Barnmisshandel – *att förebygga och åtgärda*.

För barn i utsatta situationer behöver ofta flera aktörer så som skola, socialtjänst samt Hälso- och sjukvård, samverka för att stötta barn som far illa eller riskerar att göra det. Alla som arbetar inom skola, polis, hälso- och sjukvård är enligt lag skyldiga att anmäla till socialtjänsten om det finns misstanke om att ett barn upp till 18 år far illa eller riskerar att fara illa.

Intersektionalitet

Denna riktlinje utgår från ett intersektionellt perspektiv för att möjliggöra en förståelse för hur olika typer av förtryck och makthierarkier samspelar och finns närvarande samtidigt hos en enskild individ. Våldet kan drabba vem som helst men vissa grupper är särskilt sårbara för kränkningar, trakasserier, hot om våld och våld. Våldet består ofta av en kombination av olika handlingar. Dubbelt utsatta är de som förutom sin våldsutsatthet även har ytterligare sårbarhetsfaktorer såsom ålder (barn eller äldre än 65 år), personer med funktionsnedsättning, könsöverskridande identitet eller uttryck, HBTQ- personer, utländsk bakgrund, missbruk- och beroendeproblematik, människohandel och prostitution samt hedersrelaterat våld och förtryck. Utöver de våldstyper som nämns ovan kan förövaren även utöva våld mot husdjur.⁵

Omvärldsbevakning

Arbetet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck tar sin utgångspunkt i både nationell lagstiftning, FN:s konventioner om mänskliga rättigheter och de globala hållbarhetsmålen.

Mänskliga rättigheter

FN och Sverige som en av dess medlemsstater tar tydligt avstånd från all form av våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. FN:s konvention om mänskliga rättigheter fastställer alla människors lika värde och rättigheter, rätt till liv, frihet och personlig säkerhet samt ocränkbara rättighet att ingå eller upplösa äktenskap samt bilda familj. Överenskommelser relevanta för området är:

- FN:s deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor
- FN:s konvention om barnets rättigheter
- FN:s konvention om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor

Agenda 2030

I Agenda 2030 fastslås att alla former av våld, diskriminering och skadliga sedvänjor mot kvinnor och flickor drabbar såväl individen som hela samhället, att jämställdhet mellan kvinnor och män är en förutsättning för en hållbar och fredlig utveckling samt att jämställdhet handlar om en rättvis fördelning av makt, inflytande och resurser.

⁵ Gruppen särskild sårbarhet och utsatthet beskrivs närmare i bilaga 2.

Istanbulkonventionen

(Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet)

Konventionen fördömer alla former av våld och beskriver våld mot kvinnor som ett uttryck för historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män. Den slår fast att våld mot kvinnor är könsrelaterat på strukturell nivå.

I konventionen konstateras att kvinnor och flickor riskerar att utsättas för könsrelaterat våld och våld i hemmet i större utsträckning än män. Att förebygga våld mot kvinnor beskrivs som avgörande för att kunna uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män.

Nationella folkhälsomål

Det övergripande nationella målet för folkhälsopolitiken i Sverige har ett tydligt fokus på jämlik hälsa. Syftet är att genom folkhälsopolitiken skapa samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna. Målet är uppdelat i åtta områden med olika inriktning. Ett område, kontroll, inflytande och delaktighet, inriktas på åtgärder för en mer jämlik hälsa med jämlikt deltagande i demokratiska processer och det civila samhället samt arbete för de mänskliga rättigheterna, för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling samt arbete för frihet från hot och våld, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Nationell strategi

Den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor innehåller fyra vägledande målsättningar.

- Ett utökat och förebyggande arbete mot våld
- Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- Effektivare brottsbekämpning
- Förbättrad kunskap och metodutveckling

Länsstyrelsen i region Jönköpings län

Länsstyrelserna har ett särskilt ansvar för att den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor får genomslag i länen. Dess roll är att stödja och skapa förutsättningar för att varje län och kommun ska uppnå intentionerna i den nationella strategin.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, Kommunal utveckling och Region Jönköpings län har tagit fram en gemensam strategi för länet; *Strategi för att motverka mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer 2020–2026*. Se bilaga 3. Syftet med strategin är att främja det regionala och lokala arbetet med att förebygga och bekämpa våld samt främja samverkan bland länets berörda aktörer.

Diskrimineringslagen (SFS 2008:567)

Lagen syftar till att motverka diskriminering som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder.

Barnkonventionen (2018:1197)

Av konventionen framgår att barn exempelvis har rätt till skydd mot våld, rätt till utbildning och rätt till social trygghet. Barnkonventionen fastslår att barn ska få uttrycka sin mening och bli lyssnade på. FN:s konvention om barnets rättigheter är svensk lag.

Grundprinciperna i barnkonventionen är vägledande:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras (artikel 2).
- Barnets rätt att få sitt bästa bedömt och beaktat i alla åtgärder som rör barnet (artikel 3).
- Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6).
- Alla barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i frågor som berör dem. Hänsyn ska tas till barnets ålder och mognad (artikel 12).

En central princip i konventionen är att det vid alla åtgärder som rör ett barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Barnkonsekvensanalyser är här ett verktyg som kan användas för att göra bedömningar av ett barns bästa, en grupp barns bästa eller barns bästa i allmänhet med utgångspunkt i en specifik frågeställning eller åtgärd som till exempel vid beslut om en byggnation eller omorganisering av verksamhet.

Föräldrabalken (SFS 1949:381)

Barn har utifrån 6 kapitlet 1 § föräldrabalken rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran med aktning för sin person och egenart. All kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling är förbjuden. Barnets vårdnadshavare har ansvar och skyldighet att se till att barnets behov blir tillgodosedda. I takt med att barnet blir äldre ska vårdnadshavaren ge dem mer eget ansvar och frihet.

Kommunens övergripande ansvar

Kommunen har det yttersta ansvaret för att personer som bor och vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver så som omsorg, vård och service, upplysningar, råd, ekonomisk hjälp och annat bistånd (3 kap. 1 § socialtjänstlagen). Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd för sin försörjning och livsföring i övrigt. Biståndet ska utformas så att det stärker individens möjlighet att leva ett självständigt liv. Varje kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område och ska arbeta i enlighet med Socialtjänstlagen (2001:453) och SOSFS 2014:4⁶.

Sociala sektorn

Sociala sektorn ansvarar för all socialtjänst inom Eksjö kommun. Den är organiserad i två områden, Individ- och familjeomsorg (IFO) samt Äldreomsorg och hälso- och sjukvård.

Individ och familjeomsorg

Individ- och familjeomsorgen (IFO) består av olika verksamhetsdelar inom socialtjänstens myndighetsutövning och verkställighet med både specifika och gemensamma uppdrag och ansvarsområden. Arbetet styrs och regleras av lagstiftning främst Socialtjänstlagen (SoL), Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) samt föreskrifter, kommunala riktlinjer och rutiner. Socialtjänstens samlade uppdrag vad gäller våldsutsatta samt barn som bevittnat och/eller utsatts för våld eller hot om våld regleras i 5 kap. 11 § SoL. Där regleras även socialtjänstens

⁶ Socialtjänstlagen (2001:453) och SOSFS 2014:4.

ansvar och skyldigheter gentemot brottsoffer. IFO är därmed en central aktör i arbetet både med enskilda individer och med familjer där det förekommer våld och hot om våld samt avseende utövare.

IFO:s ansvarsområden avser både förebyggande arbete, handläggning och utredning samt insatser för stöd och hjälp till de våldsutsatta och våldsutövare. Beviljade öppenvårdsinsatser och råd- och service verkställs inom IFO:s verkställigheter Behandlingsenheten, Enheten för stöd och återhämtning och Omsorgen funktionsnedsättning. Till IFO organiseras även Högländets socialjour för de som är i behov av akut hjälp utanför socialtjänstens ordinarie öppettider så som kvällar, nätter och helger.

Intern samordning och helhetssyn är centralt för IFO:s verksamheter och så även externt samarbete med myndigheter och frivilligorganisationer för att förebygga uppkomsten av sociala problem.

Äldreomsorg och hälso- och sjukvård

Inom sociala sektorns funktionsdel äldreomsorg och hälso- och sjukvård verkställs alla beslut om insatser inom kommunens omsorg om äldre så som särskilt boende, trygghetsboende, korttidsplats och hemtjänst. Äldres våldsutsatthet är ett område som behöver uppmärksammas, inte minst på grund av många äldres särskilda utsatthet och att äldre är en växande grupp i befolkningen.

Barn- och utbildningssektorn

Förskola och skola

Förskolan, grundskolan, grundsärskolan, gymnasiet och gymnasiesärskolan är viktig för alla barns hälsa och utveckling. Värdegrunden i barn- och utbildningssektorns verksamhet bygger på barns lika värde och rättigheter utifrån barnkonventionen (SFS 2018:1197). Skollagens (SFS 2010:800) portalparagraf slår fast att utbildningen ska utformas så att barn och elever ges förutsättningar att inhämta och utveckla kunskaper och värden samt förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som samhället vilar på.

Förskolan, grundskolan, grundsärskolan, gymnasiet och gymnasiesärskolan har ett uppdrag enligt diskrimineringslagen att aktivt arbeta med attityder utifrån demokratiska och mänskliga rättigheter. I skollagen står det att skolan ska genomsyras av de grundläggande demokratiska värderingarna. Skolan har därför ett ansvar att både förebygga och motverka förtryck av mänskliga rättigheter, men även agera och reagera vid upptäckt av våld i nära relationer inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Rektor har det övergripande ansvaret och i det dagliga arbetet har lärarna ansvar att uppmärksamma de enskilda elevernas situation och agera vid misstanke att en elev utsätts för någon form av våld.

Elevhälsa

Elevhälsans uppdrag är att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande och omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Inom elevhälsans medicinska insats erbjuds alla elever i förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola fem hälsobesök under sin skoltid utöver vaccinationer utifrån det nationella vaccinationsprogrammet. De planerade besöken inom elevhälsans medicinska insats ger goda förutsättningar att uppmärksamma barn och unga som far illa eller på olika sätt utsätts för våld i nära relationer. Det lokala elevhälsoteamet som leds av rektor på respektive skola har ett stort ansvar att uppmärksamma elever som riskerar att fara illa eller där det finns misstanke om våld i nära relationer.

Samhällsbyggnadssektorn och Tillväxt- och utvecklingssektorn

En viktig förutsättning för att våldsutsatta och barn som bevittnat våld ska få den hjälp, vård och det stöd som de behöver, är att våldet upptäcks även i verksamheter som inte har ett lagstadgat ansvar för arbetet mot våld i nära relationer. Det är därmed väsentligt att Eksjö kommuns riktlinjer inkluderar även samhällsbyggnadssektorn med ansvarsområden så som bygg, miljö och trafik samt tillväxt- och utvecklingssektorn med ansvarar för bland annat näringsliv och sysselsättning, turism, kultur-, fritid samt vuxenutbildning.

Kommunledningskontoret

HR- avdelningen

Kommunens HR- avdelning berörs av riktlinjerna särskilt ur ett medarbetarperspektiv. Orsak till diffusa hälsoproblem, förändrat beteende eller ett beteende som föranleder oro kan vara tecken på en mängd olika tillstånd, däribland våldsutsatthet eller våldsutövande. HR- avdelning har rutiner och riktlinjer avseende arbetsmiljöarbete och medarbetares hälsa till vägledning både för chefer och medarbetare.

Samverkan

Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck är ett samhällsproblem som fordrar aktivt arbete inom och mellan ett stort antal samhällsaktörer. Lösningarna kräver omfattande resurser och långsiktiga insatser. Resurser behöver riktas mot ett systematiskt förebyggande arbete för att förhindra att våld överhuvudtaget uppstår. För att detta ska bli möjligt är det nödvändigt att alla berörda parter har kunskap om uppgiften och delar en samsyn på hur den ska genomföras. Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck kräver att många samverkar ofta både i enskilda ärenden och på övergripande nivå. Rutiner för samverkan mellan berörda verksamheter både internt inom kommunen och externt är därmed centralt.

Samverkan och kommunikation våld i nära relationer

Riktlinjerna för våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck understryker vikten av samverkan och kommunikation internt och externt.

För att underlätta samverkan externt finns sedan tidigare en policy för samverkan som sedan 2021 ingår i Samverkansplan för våld i nära relation i Eksjö kommun. Se bilaga 4. I planen framgår bland annat olika aktörers uppdrag i förhållande till våld i nära relationer.

För samverkan internt behöver en samverkansgrupp för alla kommunens berörda sektorer och bolag skapas.

Åtgärder och uppföljning

Eksjö kommuns riktlinje mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck berör flera och olika aktörer inom de kommunala verksamheterna med skilda uppdrag och förutsättningar. Varje sektor inom Eksjö kommun ska därmed med utgångspunkt i riktlinjen upprätta sin verksamhetsspecifika handlingsplan för hur målen i riktlinjen ska uppnås. Därutöver ska det anges vilka aktiviteter som ska genomföras, vem som är ansvarig, när de ska vara genomförda samt hur de ska följas upp och rapporteras.

Bilaga 1

Definition Hedersrelaterat våld och förtryck

Av SOU 2014:49 definieras hedersrelaterat våld och förtryck av att det har sin grund i kulturella föreställningar om kön, makt och sexualitet. Våld och begränsningar i hederns namn har sina specifika uttryck och kräver delvis en annan form av myndighetsbemötande än annat partnervåld eller misshandel av barn. Hedersnormer och frågan om vad heder är kan enligt SOU 2014:11 se något olika ut i olika kontexter.

Några gemensamma kännetecken för hedersrelaterat våld och förtryck är:

- Individens agerande anses påverka hela familjens anseende.
- Individens intressen anses vara underordnade familjens intressen.
- Individens sexualitet anses vara en angelägenhet för hela familjen.
- Sexuella relationer är bara tillåtna mellan man och kvinna inom äktenskapet.
- Att följa könsnormer och könsroller är en förutsättning för att bli accepterad.
- Begreppet familj omfattar inte bara den närmaste familjen utan även övriga släktingar.

I hederskulturen står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt enskilda familjemedlemmars faktiska eller påstådda beteende. Kontrollen kan sträcka sig från begränsningar i vardagen som rör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, arbete, giftermål och skilsmässa. Det är inte ovanligt att kontrollen utvecklas till hot och våld. Det förekommer även dödligt våld. Ofta är hedersnormer en fråga om ett allmänt förhållningssätt gentemot familj och släkt. Homosexuella, bisexuella och personer med könsöverskridande identitet och uttryck drabbas också av hedersrelaterat våld och förtryck. Detta då det bryter mot kollektivets norm. Tvångsäktenskap och könsstympning av flickor är exempel på hedersförtryck.

Det allvarligaste hedersrelaterade förtrycket är ofta utstuderat och organiserat. Här finns ren tortyr eller påtvingade självmord, som de så kallade balkongmorden, tvångsgifte, våldtäkter, kidnappning, misshandel, dödshot, övergrepp i rättssak, skyddande av brottsling eller liknande.

Även om hedersnormer är patriarkala finns särdrag som gör att hedersvåld inte enbart går att förstå som våld mot kvinnor. Dels för att det även drabbar män, dels för att hotbilden kan vara bredare än annat våld i nära relationer. Däremot drabbar hedersförtryck flickor och kvinnor i avsevärt större utsträckning än pojkar och män.

Bilaga 2

Definition⁷ av särskilt sårbara/ utsatta grupper

Våldsutsatthet och särskild sårbarhet

Våld i nära relation finns inom alla samhällsklasser, religion, åldrar och etnicitet. Vissa grupper lyfts dock fram, i politiska viljeyttringar och styrdokument, då de omfattas av en särskild sårbarhet. Att samhällets beredskap att möta och hantera våldsutsatta kvinnor med särskild sårbarhet, exempelvis, kvinnor i missbruk, på grund av ålder (barn eller äldre än 65), personer med funktionsnedsättning, könsöverskridande identitet eller uttryck, HBTQ-personer, människohandel och prostitution samt husdjur många gånger är bristfällig, framkommer båda av forskare och teoretiker.

Våldsutsatta kvinnor i missbruk

Våldsutsatta kvinnor i missbruk lyfts fram som en av de mest utsatta grupperna.⁸ Generellt befinner sig kvinnor i missbruk eller beroende många gånger i livssituationer som ökar risken för att bli utsatta för våld. Den våldsutsatta, våldsutövaren och det omgivande samhället räknar med att våld förekommer i missbruksmiljön, vilket gör att toleransnivån ökar och att våldet ses som något mer eller mindre normalt. Våldet tenderar att osynliggöras och det leder till att större skuld läggs på brottsoffret, som ses som medskyldig då hon självmant befinner sig i en farlig miljö. Våldet ses även som en konsekvens av missbruket och tenderar därmed att osynliggöras. I mötet med våldsutsatta kvinnor i missbruk krävs än mer flexibilitet och lyhördhet.

Våldsutsatta kvinnor med funktionshinder

Våldet i nära relationer mot personer med funktionsnedsättning kan ta olika former och uttryck. Det är vanligt att våldet riktas mot funktionsnedsättningen. Våldsutövaren kan vara någon annan än partnern, exempelvis vårdpersonal, assistenter och färdtjänstpersonal⁹. eftersom kvinnor med funktionsnedsättning många gånger står i beroendeställning till andra såsom, vårdpersonal, anhöriga eller personliga ombud, kan våldet även bestå av medveten försummelse (SOU 2015:55). Våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning vittnar om att våldet, både det fysiska och psykiska, riktas mot det som gör mest ont, det vill säga funktionsnedsättningen. I mötet med våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning gynnas de av att man lyssnar och ställer frågor om deras behov, önskemål och funktioner.

Äldre våldsutsatta kvinnor

Äldre våldsutsatta kvinnor är inte en homogen grupp. Våldet kan yttra sig på olika sätt. Våldet kan ha pågått en längre period i en parrelation och/ eller ha uppstått i samband med att förövaren befinner sig i en så kallad ansträngd vårdrelation. Personer med demenssjukdom löper exempelvis dubbelt så stor risk att utsättas för vanvård av personal och anhörigvårdare¹⁰.

⁷ Definitionerna är framtagna i boken Våld i när relationer, socialt arbete i forskning, teori och praktik (2018) av Linn Moser Hällen och Evelina Sinisalo.

⁸ prop. 2006/07:38

⁹ [Våld Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer](#), Socialstyrelsen 2016

¹⁰ [Våld Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer](#), Socialstyrelsen 2016

Våld mot äldre utövas dels av en partner, dels av vuxna barn och släktingar och även av vård- och omsorgspersonal. Äldre kvinnor kan även utsättas för försummelse (ROKS 2012)¹¹. Ålderism – är en riskfaktor då det finns stereotypa föreställningar som utgår från en individs ålder. Ålderism kan innebära att omgivningen har svårt att föreställa sig att en äldre person kan utöva och/ eller bli utsatt för våld då det inte passar in på samhällets i allmänhet stereotypa bild av en äldre person (ROKS 2012).

Kvinnor med utländsk bakgrund

Kvinnor med utländsk bakgrund kan befinna sig i en särskilt utsatt situation när det gäller våld på grund av faktorer som diskriminering, segregation, språksvårigheter och brist på sociala nätverk. Sådana faktorer kan göra det svårare för en kvinna att söka hjälp och stöd. Det kan den våldsutövande partnern utnyttja för att ytterligare isolera kvinnan och hindra henne från att ta sig ur relationen.

Våld mot LHBT- personer

LHBT är ett samlingsbegrepp för lesbiska, homosexuella och transpersoner. Personer som lever i samkönade relationer eller har en könsöverskridande identitet. Det handlar om att många LHBT-personer håller sina parrelationer hemliga för omvärlden av rädsla för negativa reaktioner. De kan därmed i viss mån även ses som både dubbelt isolerade och dubbelt utsatta. LHBT- personer bemöts ofta av omgivningens fördomar om hur samkönade par lever och en del i det kan vara myten om att det inte kan förekomma våldsövergrepp i samkönade relationer (NCK 2009:2)¹². Ett hinder för att söka hjälp är att samhällets insatser när det gäller våld i nära relationer är heteronormativt utformade och utgår oftast från mäns våld mot kvinnor (RFSL 2017)¹³.

Prostitution och människohandel¹⁴

När det gäller prostitution och människohandel är det viktigt att uppmärksamma att det är flera maktperspektiv som spelar in i detta komplexa samhällsproblem. Exempelvis har maktordningar kopplade till kön, sexualitet, etnicitet och socioekonomisk situation betydelse för varför människor utsätts för prostitution och människohandel.

Prostitutionen på gatan bedöms ha halverats sedan 1999, medan tillgängligheten har ökat via bland annat annonser för sexuella tjänster på internet. Kvinnor av annan nationalitet än svensk utgör en majoritet bland dem som säljer sex. Andelen kvinnor av annan nationalitet än svensk har ökat över tid.

För människohandel döms i Sverige den som genom ett så kallat otillbörligt medel. Det kan handla om till exempel vilseledande eller utnyttjande av någons utsatta belägenhet, rekrytera, transportera, överföra, inhysa eller ta emot en person i syfte att personen ska exploateras för olika ändamål, såsom för sexuella ändamål eller tvångsarbete.

Människohandel för sexuella ändamål är den vanligast förekommande formen av människohandel i Sverige, sett till antalet ärenden identifierade av myndigheter. Under senare år har det dock skett en ökning av antalet misstänkta fall av människohandel för andra ändamål, såsom för tvångsarbete, tiggeri och brottslig verksamhet.

¹¹ [Riksorganisationer för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige](#) (ROKS), 2012

¹² [Nationellt centrum för kvinnofrid](#) (NCK), 2009:2

¹³ [RFSL](#), 2017

¹⁴ <https://www.regeringen.se/> handlingsplan mot prostitution och människohandel, bilaga till regeringsbeslut 2018-02-08 nr 11:1

En riskgrupp både för prostitution och människohandel är barn och unga med särskilda livserfarenheter som gör att de löper större risk än andra att hamna i situationer där de utnyttjas för sexköp. En annan grupp är ensamkommande barn, varav den största andelen är pojkar. Studier visar även att unga hbtq- personer har större erfarenhet av både sexuell exploatering på internet och av prostitution än andra unga. Andra specifika riskgrupper i prostitution är personer med drogberoende, unga kvinnor och män i institutionsvård och kvinnor på anstalt. Personer med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning är en riskgrupp som har lyfts fram på senare år.

Våld mot husdjur

Forskning visar på att det finns ett tydligt samband mellan våld mot husdjur och våld mot barn samt våld mot partner. Våldsutsatta personer som har husdjur vittnar om att djuren blir en central del av våldsutövandet. Många gånger hotar också våldsutövaren att skada eller döda djuret om partnern lämnar förhållandet. För en våldsutsatt person som har levt isolerad länge, kan ett husdjur vara ens enda vän och den enda man litar på. Om hen inte får ta med djuret i samband med att hen separerar från sin våldsutövande partner kan det avgöra hens beslut att stanna kvar för att skydda djuret.

Intersektionalitet och våld i nära relationer

En våldsutsatt person kan leva med flera av de olika sårbarhetsfaktorena varav några beskrivs ovan. Sårbarhetsfaktorena samverkar då med varandra. Ett exempel kan vara homofobi och rasism. Ett sätt att beskriva och förstå hur olika former av utsatthet samspelar är att se utsattheten ur ett intersektionellt perspektiv. Intersektionalitet utgår från en förståelse av makt och underordning som multidimensionellt. Det innebär att kön även kopplas ihop med andra maktordningar baserade exempelvis på klass, sexualitet, nationalitet och etnicitet. Det handlar om ömsesidiga processer där olika fenomen konstruerar och förändrar varandra. Genom att använda ett intersektionellt perspektiv kan vi bidra till en förståelse för hur olika typer av förtryck och makthierarkier samspelar och finns närvarande samtidigt hos en enskild individ.

Bilaga 3

Strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer 2020–2026

Bilaga 4

Samverkansplan mot våld i nära relationer